

A svájci büntetőjogi szankciórendszer

I. A svájci Btk megalkotása és szankciórendszerének jellemzése

I. A svájci szövetségi Btk előkészítése

1798-ban jött létre az „egy és oszthatatlan helvét köztársaság”. A liberalizmus eszméinek hatására született 1799. május 4-i büntető törvénykönyv jelentős előrelépés volt, amely megszüntette a minősített halálbüntetés, valamint a testi büntetés alkalmazását. A szabadságvesztés ezzel központi szerepet kapott a halálbüntetés mellett.¹

Az 1848. december 12-i alkotmány lehetővé tette Svájcnak államszövetséggé alakítását és ez az alkotmány a büntetőjog területén csak néhány vonatkozásban adott törvényhozási kompetenciát a szövetségnek. Tehát a kantonok önállósága büntető anyagi és eljárási törvényhozás tekintetében — meghatározott csekély számú speciális törvényi tényállás kivételével — fennmaradt és ez nemigen járult hozzá a büntető jogterületek egységesítéséhez. Az elkövetkező évtizedekben nem kevesebb, mint 15 új kantonális büntető törvénykönyv keletkezett.²

A svájci büntetőjog egységesítésére irányuló fontos impulzus történt a Svájci Jogász Szövetség részéről 1887-ben. 1889-ben *Carl Stooss* berni professzor a Bundesrat-tól, Svájc Szövetségi Tanácsától kapott megbízatást államszövetségi Btk előtervezetének kidolgozására. Ez a megbízatás két feladatot foglalt magában: a 25 kantonális Btk-nak egységes szövetségi Btk-val történő helyettesítését és a bűnözés elleni küzdelem érdekében hatékony és célszerű kriminálpolitika kidolgozását. Már 1890-ben megjelent az első ún. előmunka, a svájci kantonok büntető törvényeinek összehasonlító bemutatása. Két évvel később követte ezt egy kétkötetes mű, „A svájci büntetőjog alapvonásai” címmel. Ez a stoossi munka a svájci büntetőjog alapelveinek szisztematikus összehasonlítását tartalmazta.³ 1893. augusztus 15-én a szövetségi Btk-előtervezet általános része, majd szeptemberben ennek indoklása készült el.⁴ Stooss előtervezete fenntartotta a megtorló büntetést, de nem vette át a liszti értelemben vett célbüntetést, továbbá kiiktatta a halálbüntetést a büntető szankciók köréből. Az előtervezetben már megtalálható a korlátozott beszámíthatóság kategóriája. A „Bünte-

¹ A svájci büntetőjog fejlődéstörténetéről lásd *Pfenninger, H. F.*: Das schweizerische Strafrecht. In: Mezger, E.—Schönke, A.—Jescheck, H—H. (Hrsg.): Das ausländische Strafrecht der Gegenwart. Zweiter Band, Berlin, 1957. 160. s. köv. old.

² *Beckmann, W.*—*Wagensonner, A.*: Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in der Schweiz. In: Jescheck, H—H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Band 16/1. Baden-Baden, 1985. 868—869. old.

³ *Schultz, H.*: Das Erbe Franz von Liszts und die gegenwärtige Reformsituation in der Schweiz. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW) 1969. 787—803. old.; *Pfenninger, H. F.*: i. m. 192—193. old.

⁴ *Stooss, C.*: Vorentwurf zu einem Schweizerischen Strafgesetzbuch Allgemeiner Teil. Basel und Genf, 1893.; *Stooss, C.*: Schweizerisches Strafgesetzbuch. Vorentwurf mit Motiven. Basel und Genf, 1894.

tések és biztonsági intézkedések” cím alatt a büntetések mellett a társadalmilag szükséges intézkedések rendszere először épül ki törvényhozási munkában.⁵

A stoossi előtervezetet további tervezetek, bizottsági döntések, illetve munkák követték, s végül 1937. december 21-én a szövetségi Btk kihirdetésére kerülhetett sor. 1938. július 3-án élénk küzdelemben a népszavazás során a törvényt 358 438 igen szavazattal 312 030 nemmel szemben elfogadták, és 1942. január 1-én léptették hatályba.⁶

2. A Btk szankciórendszerének általános jellemzése

Az 1937. évi — és azóta két részrevízióval módosult — és jelenleg is hatályos Btk tartalmilag messze túlnyúlik az eredeti célkitűzésen, azaz a partikuláris, kantonális büntető jogrendszerek puszta egységesítésén. *Carl Stooss* előtervezetére épült kódexet nem véletlenül minősítette *Marc Ancel* „a XX. század első felének legjobb büntető törvénykönyvé”-nek.⁷ A Btk szankciórendszere a magyar szabályozáshoz hasonlóan egyaránt ismeri a büntetéseket és az intézkedéseket.

A büntető jogkövetkezmények e dualista szisztémájában a bűnösségtől függő büntetés és a biztonság-orientált intézkedés meghatározott szerepet tölt be. A büntetés bűnösség-kiegyenlítő funkciót teljesít. Erre utal a büntetékiszabás általános szabálya (Btk 63. cikk), amely szerint a bíró a büntetést az elkövető bűnössége alapján szabja ki, figyelembe véve az indítékot, a bűnös előéletét és személyi viszonyait.⁸ A bűnösség nem csak a büntetési mérték felső, hanem alsó határát is meghatározza. Az intézkedés pedig kifejezetten preventív célokat követ. *Noll* jellemzésében a svájci Btk büntető koncepciója a bűnösségi és a preventív büntetőjog pragmatikus vegyítése.⁹ A büntetések rendszere fő- és mellékbüntetésekre tagolódik. A főbüntetések köre a szabadságvesztésre, mint centrális szankció-eszközre és a pénzbüntetésre korlátozódik. Ily módon a svájci ún. polgári büntető szankciórendszer nélküli a halálbüntetést. Nincs egységes szabadságvesztés-büntetés sem, hanem három formája ismeretes.

A legtágabb értelemben vett testi büntetés alkalmazását a szövetségi alkotmány 65. cikke tiltja. E tilalom akadályozza a botbüntetést, a csonkító büntetést, de a szabadságvesztés olyan szigorításait is, mint az élelemelvonás, kemény fekvőhely, egészségkárosító helyiségekben való tartózkodás. Sőt e tilalom alá tartozik a sterilizációnak, vagy a kasztrációnak büntetesként való bevezetése is.¹⁰

Az intézkedések katalógusa biztonsági és más intézkedéseket fog át. Különbség tehető továbbá szabadságelvonó és szabadságelvonással nem járó; valamint javító-izoláló, illetve személyi és tárgyi intézkedések között. (A fiatalkorúakra vonatkozó szankciók bemutatására nem tér ki a dolgozat.)

⁵ *Kaenel, P.*: Die kriminalpolitische Konzeption von Carl Stooss im Rahmen der geschichtlichen Entwicklung von Kriminalpolitik und Straftheorien. Bern 1981. 78. s. köv. old.; *Kaenel, P.*: Carl Stooss und das zweispurige System der Strafrechtsfolgen. Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht (ZStrR) 1984/1. 3. s. köv. old.

⁶ *Pfenninger, H. F.*: i. m. 194. old.

⁷ *Ancel, M.*: Die neue Sozialverteidigung (La défense sociale nouvelle). Stuttgart, 1970. 149. old.

⁸ *Hauser, R.—Rehberg, J.* (Hrsg.): StGB Schweizerisches Strafgesetzbuch. 9. Aufl. Zürich 1978. 70. old.

⁹ *Noll, P.*: Schweizerisches Strafrecht. Allgemeiner Teil. I. Zürich, 1981. 26. old.

¹⁰ *Schwander, V.*: Das Schweizerische Strafgesetzbuch, Zürich, 1952. 137. old.; *Pfenninger, H. F.*: i. m. 242. old.

3. A Btk hatálybalépése óta bekövetkezett fejlődés vázlatja

A szövetségi Btk 1942. évi hatálybalépése óta két ún. részrevíziót hajtottak végre. Az első részrevízió (1950. október 15.) kevés változást hozott: a szabadságvesztés tekintetében valamivel rugalmasabb végrehajtás kialakítását a szigor elkerülésére. A büntető szankciórendszer számára lényegesebb változások történtek a második részrevízió keretében. Ez a részrevízió tulajdonképpen már 1953 végén elkezdődött, amelyet az 1971. március 18-i szövetségi törvény zárt. A második részrevízió is az egységes szabadságvesztés ellen foglalt állást, azonban a fegyházbüntetés és a börtönbüntetés egymástól való elválasztását a végrehajtás során megszüntette. Külön végrehajtást írt elő viszont az elsőbüntényes és a visszaeső elkövetők számára.¹¹ Ez a revízió tette lehetővé a 3 hónapig terjedő börtönbüntetésnek fogházbüntetésként történő foganatosítását, továbbá az 1973. november 13-i rendelkezés nyomán a félfogság és a félszabadság végrehajtási jogintézményének bevezetését. A feltételes elítélés szabályozása ugyancsak módosult és a revízió lehetővé tette a 18 hónapig terjedő szabadságvesztés (ideértve a fegyházbüntetés) feltételes végrehajtását.

További fontos módosítások születtek a biztonsági intézkedések körében; újonnan szabályozták a 43. cikkben a szellemileg abnormális elkövetők gondozását, illetve őrizetét, ideértve az ambuláns kezelést is. Az iszákosok és a kábítószerélvezők kezelése tekintetében a revízió dualista-helyettesítő rendszer alkalmazásához vezetett és lehetővé tette az ambuláns kezelést (gyógyítást) is. A fiatal felnőttekkel (18—25 évesekkel) szembeni munkára nevelő intézetbe utalás nem csak a munkakerülőkre, lezüllött, léha fiatalokra korlátozódik, hanem a jellembeli fejlődésben jelentősen zavart vagy veszélyeztetett elkövetőkre szintén kiterjed. A szokászerű büntetettek őrizetéről szóló szabályozás is jelentősen változott; az új törvény-szöveg a visszaesés intenzitását emeli ki, az őrizetesnek „már számos büntetett vagy vétséget szándékosan” kell az intézkedés elrendelése előtt elkövetnie.¹²

II. A svájci Btk büntetési rendszere

1. Halálbüntetés

A legsúlyosabb büntetési nem Svájcban is csaknem valamennyi bűncselekményre alkalmazható volt a felvilágosodás időszakáig. Ettől kezdődően, különösen a helvét köztársaság idején (1798—1803) a halálbüntetés csak a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben került kiszabásra — az ún. minősítésétől is megszabadítva — és a relative fájdalommentes (Guillotine) végrehajtásra tértek át.

1848 óta a svájci szövetségi alkotmány rendelkezéséből kiindulva politikai bűncselekmény miatt halálos ítélet nem hozható.¹³ Az 1874. évi alkotmány eredetileg továbblépett, és a halálbüntetést egyszerűen megszüntette, azonban a katonai törvény előírásai háborús időszakban fennmaradtak. Már az 1879. május 18-i népszavazás, illetve az alkotmány revíziója változást hozott, amely az 1848. évi szövetségi alkotmány állapotát visszaállította, azaz a halálbüntetés tilalma csak a politikai bűncselekményekre vonatkozott. Ezt követően tíz kanton a halálbüntetést ismét bevezette, más kantonokban pedig az ismételt bevezetés kísérlete meghiúsult, épp a nagyobb kantonokban, mint Zürich és Bern, de Glarus-ban és Appenzell AR.-ben is.¹⁴

¹¹ Schultz, H.: Schweizer Strafrecht. ZStW. 1971. 1045. s köv. old.

¹² Schultz, H.: Die Strafrechtsreform der Schweiz im Vergleich mit der Strafrechtsreform der Bundesrepublik Deutschland. In: Lüttger, H. (Hrsg.): Strafrechtsreform und Rechtsvergleichung. Berlin, New York, 1979. 22. s köv. old.

¹³ Schwander, V.: i. m. 136. old.

¹⁴ Stratenwerth, G.: Juristische Erwägungen zur Todesstrafe. In: Nein zur Todesstrafe. Basel, 1978. 38. old.

Vitás esetekben — hogy politikai bűncselekményről van-e szó —, a szövetségi bíróság döntött, így nem volt irányadó a kantonális törvényhozó felfogása vagy az egyes esetben kiszabott kantonális büntető ítélet. Az ezidőtájt helyesnek tekintett nézet szerint a halálbüntetés alkalmazását minden politikai bűncselekménynél ki kell zárni, így a politikai karakterű deliktumnál is.¹⁵ A jelenleg is hatályos 1937. évi és 1942-ben életbe lépett szövetségi Btk végül lemond a halálbüntetésről, és az egyes kantonok sem jogosultak a halálbüntetés bevezetésére. A Btk előtti szavazási küzdelemben nagy szerepet játszott a halálbüntetés kérdése és az eltörlése mögött tudatos ösztönzői döntést kell látni.

Az 1927. június 13-i szövetségi katonai büntető törvény 27. cikke ellenben a halálbüntetést háborús időszakban fenntartja, s a végrehajtás agyonlövéssel történik (ezt az 1940. július 9-i szövetségi tanács rendelete szabályozza).

A politikai bűncselekményekre vonatkozó alkotmányjogi tilalom tehát nem érvényesül a katonai büntetőjogra háborús időszakban. A katonai büntető törvény bűncselekményei persze általában nem politikai jellegűek, mindenesetre nem közvetlenül. Azt, hogy a katonai büntetőjog háborús időszakban halálbüntetést irányoz elő, „az állam szükséghelyzetével” indokolják ilyen periódusban, továbbá azzal, hogy a „halállal fenyegetett cselekmények gyakran a halálos veszély előli kitérések, aminek következtében a szabadságvesztés-büntetés elrettentő hatását elveszti és épp az elkövető mentését szolgálja”.¹⁶ Halálbüntetés minden olyan személlyel szemben kiszabható, akire a katonai büntető törvény alkalmazható. A halálbüntetés elrendelésére és végrehajtására vonatkozó lényeges korlátozások vannak viszont a külföldiekkel szembeni büntető eljárásban. A katonai büntető kódex értelmében a halálbüntetés abszolút, egyedüli büntetés a 83. cikk 3. bekezdésénél: az ellenséghez szökés (futamodás) esetén. A halálbüntetés más büntetések mellett 12 esetben fenyegetett. Érdekes, hogy három cselekménynél (engedetlenség, zendülés, őrszolgálati bűncselekmény) a büntetési skála a fegyelmi megrovástól terjed a halálbüntetésig. A halálra ítélésnél a bíróság egyhangú döntése szükséges.¹⁷

A halálbüntetés alkalmazása a második világháború idején szükségesnek bizonyult és ez 32 halálos ítélethez vezetett, amelyből 17-et hajtottak végre.¹⁸ A háborús időszakban kiszabott, de végre nem hajtott halálbüntetés helyébe a háborús időszak befejezése után az életfogytig tartó fegyházbüntetés lép.

2. Szabadságvesztés

A szabadságvesztés-büntetés a svájci büntetőjog központi szankcióneme. A svájci szövetségi Btk a szabadságvesztés három formáját ismeri: — A fegyházbüntetés a legsúlyosabb szabadságvesztési forma (Btk 35. cikk). Tartama egy évtől húsz évig terjedhet. Különleges esetekben életfogytiglani büntetés is elrendelhető, ha a törvény ezt kifejezetten előírja. — A börtönbüntetésnél a Btk által megadott időköz 3 naptól 3 évig terjed (36. cikk). Különleges esetekben, külön törvényi szabályozás folytán, más felső határ is (egyébként nem több mint 5 év) megengedhető. — A szabadságvesztés legenyhébb formája a fegyházbüntetés, amely egy naptól három hónapig tarthat (Btk 39. cikk). Az 1971. évi 2. részrevízió óta a három hónapot meg nem haladó börtönbüntetés is fegyházbüntetésként hajtható végre. Az egységes szabadságvesztés-büntetés bevezetése azonban máig nem valósult meg.¹⁹

¹⁵ *Hafer, E.*: Lehrbuch des schweizerischen Strafrechts. Allgemeiner Teil. Berlin, 1926. 255. old.

¹⁶ *Schultz, H.*: Einführung in den Allgemeinen Teil des Strafrechts. Zweiter Band, 4. Aufl. Bern, 1982. 26. old.

¹⁷ *Hauri, K.*: Militärstrafgesetz (MStG) Kommentar. Bern, 1983. 124—126. old.

¹⁸ *Pfenninger, H. F.*: i. m. 241. old.

¹⁹ *Hauser, R.*—*Rehberg, J.* (Hrsg.): StGB 34.; 39. old.: *Rehberg, J.* Strafrecht II. 3. Aufl. Zürich, 1980. 20. s. köv. old.; *Rehberg, J.* Strafrecht II 4. Aufl. Zürich, 1984. 20. s. köv. old.

1981-ben Svájcban a Btk és más szövetségi törvények alapján kiszabott szabadságvesztés—büntetés száma: 33 310. Ebből fegyházbüntetés 573 (1,7%), börtönbüntetés 26 515 (79,6%); fogházbüntetés 6 222 (18,7%); 1982-ben a fegyházbüntetések száma: 588; a börtönbüntetéseké: 27 920.²⁰ Az *életfogytig tartó szabadságvesztés* a svájci Btk-ban életfogytig tartó fegyházbüntetésként kialakított. E büntetési forma fejlődése a halálbüntetéssel összefüggésben alakult. A mai hatályos Btk-ban az életfogytig tartó szabadságvesztés jelentősége három tényállásra szorult vissza: a gyilkosságra (112. cikk); a halálos következményű (vagy különös kegyetlenséggel végrehajtott) rablásra (139. cikk), valamint a szövetség függetlensége elleni támadás súlyos eseteire (266. cikk 2. bek.). Az életfogytiglani büntetés jelentősége azáltal is csökkent, hogy csupán egy esetben, a gyilkosságnál kötelezően fenyegetett. A másik két említett bűncselekménynél pedig fakultative fenyegetett: az elkövető „életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítéelhető”. Az életfogytiglani büntetésből a feltételes elbocsátás lehetséges 15 év letöltése után.²¹

A határozott tartamú szabadságvesztésen belül *rövid és hosszú tartamú büntetések* között különböztetnek. Rövid tartamú szabadságvesztésnek minősül minden fogházbüntetés, valamint a három hónapig terjedő börtönbüntetés. Hosszú tartamú büntetés a három hónapon felüli börtönbüntetés és minden fegyházbüntetés. E szankció-változatok végrehajtására a törvény külön intézeteket ír elő (az első bűntényesek és a visszacsők számára). A Btk 39. cikk 2. bekezdése szerint a rövid tartamú büntetést „külön intézetben” hajtják végre, amely más szabadságvesztés vagy intézkedés végrehajtását nem szolgálhatja. A hosszú tartamú büntetéssel ellentétben nincs külön előírt intézmény az első bűntényesek és a visszacsők számára, jóllehet sok elítélt töltötte már büntetését korábban egyszer, vagy többször büntetésvégrehajtásban. Gyakorlatilag a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetéseket többnyire a kerületi és a kantonális börtönökben foganatosítják.²² A rövid tartamú szabadságvesztést elsősorban intő, figyelmeztető jellegű szankciónak tekintik és az elítéltben nevelő hatás elérése nem célzott. Hogy a rövid tartamú büntetés ne okozzon több kárt, mint hasznot, a kritikák hatására különböző könnyítési megoldásokat vezettek be a végrehajtás során:

a) A kantonoknak lehetőségük van a 14 napnál nem hosszabb tartamú szabadságvesztésnél az ún. *napi végrehajtásra*. Ebben az esetben több részletben történik a végrehajtás. A napi végrehajtás természetesen a fogházbüntetések körében jöhet figyelembe, avagy a rövid tartamú börtönbüntetésnél, amelyet fogházban hajtának végre. Kevesebb azon kantonok száma, amelyek e végrehajtási formát alkalmazzák, mint a félfogság intézményét. A félfogság előfeltételeivel csaknem egyezően a napi végrehajtásnál is az illetékes bv. hatóság dönt és nem az ítélő bíróság. A gyakorlatban az egyes büntetési részletnek, amit az elítélt kiáll, legalább két napnak kell lenni, ennek következtében a napi végrehajtás de facto hétfélig vagy ünnepnapig elzárás.

Boehlen tudósítása szerint a napi végrehajtás a gyakorlatban számarányát is tekintve, nem nagy jelentőségű.²³ Bern kantonban 1983-ban 20 esetben alkalmazták.²⁴

b) A három hónapig terjedő szabadságvesztés végrehajtására az ún. *félfogság* intézménye szolgálhat. A félfogság a 2. részrevízió parlamentáris tanácskozásainak „gyümölcse”. Bevezetéskor a „semi-détention” belga jogintézményt vették alapul. A svájci Btk-hoz kapcsolódó 1973. november 19-i rendelet értelmében a kantonok a fogházbüntetéseket és a rövid tartamú börtönbüntetéseket jogosultak félfogság formájában végrehajtani. E végrehajtási formánál az elítélt addigi munkáját, vagy a megkezdett képzését a bv. inté-

²⁰ Bundesamt für Statistik: Die Strafurteile in der Schweiz 1981. Bern, 1983. 14. old.; *Schultz, H.:* Schweizer Strafrecht. ZStW. 1985. 372. old.

²¹ *Beckmann, W.—Wagensonner, A.:* i. m. 880—881. old.

²² *Rehberg, J.:* i. m. 22—23. old.

²³ *Beckmann, W.—Wagensonner, A.:* i. m. 903—905. old.; E szerzők idézik *Boehlent* is.

²⁴ *Schultz, H.:* Schweizer Strafrecht, i. m. 1985. 373. old.

zeten kívül továbbfolytathatja és csupán a pihenőidejét és a szabadidejét tölti az intézetben. Tehát az elítélt munka- és képzési (tanulmányi) viszonya jogilag érintetlen marad. A munkabér az elítélthez kerül, amelyből az elítélt fedezi a végrehajtási költségeket. Sok kanton az általános felső büntetési határ megvonásánál tartózkodó és általában csak az egy hónapi tartamú szabadságvesztéseknél engedélyezik ezt a végrehajtási formát, mert az elítéltek „kettős életét” határok között kívánják tartani. A félfogság elrendeléséről rendszerint a bv. hatóság dönt. Kezdetben a szóba jöhető elítélések kb. 1%-ára volt becsülhető a félfogságba jutottak számaránya. Később ez az arány növekedett, így pl. *Weilenmann* beszámolója szerint Zürich kantonban 1977-ben a 638 figyelembe jöhető elítéltből 289 személy részesülhetett ebben a könnyített végrehajtási formában.²⁵ Sok kantonban a gyakorlat során pozitív tapasztalatokat szereztek a félfogság végrehajtásánál. 1983-ban Bern kantonban az 1 hónap tartó büntetéseknél 335 esetben és az 1—3 havi büntetéseknél 149 esetben alkalmazták.²⁶

c) Az ún. *fél szabad végrehajtásra* az jellemző, hogy az elítélt munkával való foglalkoztatása a bv. intézetben kívül történik, amelyet számára kijelöltek. A félfogságnál már említett módon az elítélt csak a pihenő- és szabadidejét tölti a bv. intézetben. A félfogsághoz képest a különbség arra szorítkozik, hogy az elítélt a büntetésvégrehajtás során a neki kijelölt (vagy az egyetértésével a bv. hatóság által keresett, illetve közvetített) új munkahelyre lép.²⁷

A hosszú tartamú szabadságvesztés, azaz a kezelési, nevelési végrehajtású fegyház-, és a börtönbüntetés problematikáját a büntetésvégrehajtás részben belül érintjük.

1981-ben Svájcban a Btk és más szövetségi törvények alapján kiszabott szabadságvesztések tartama az alábbiak szerint alakult:

Egy hónapig terjedő szabadságvesztés	23 055	ebből 75% feltételesen (felfüggesztett) végrehajtható
1—3 hónapig	5 247	ebből 57% feltételesen (felfüggesztett) végrehajtható
3—6 hónap	1 963	ebből 58% feltételesen (felfüggesztett) végrehajtható
6—12 hónapig	1 342	ebből 68% feltételesen (felfüggesztett) végrehajtható
12—18 hónapig	779	ebből 74% feltételesen (felfüggesztett) végrehajtható
18—24 hónapig	253	—
2—5 évig	325	—
több mint öt év	101	—

Tehát a kiszabott szabadságvesztések ca. 70%-a egy hónapig, közel 16%-a pedig három hónapig terjedő tartamú, így a szabadságvesztések 95%-a tartott egy évig.²⁸ 1982-ben 55 415 össz-elítélést regisztráltak, amelyből 21 891 elítélés a büntető törvénykönyv alapján született.

²⁵ *Beckmann, W.—Wagensonner, A.*: i. m. 904—905. old. A szerzők idézik *Weilenmann* is.

²⁶ *Schultz, H.*: *Schweizer Strafrecht*, i. m. 1985. 373. old.

²⁷ *Rehberg, J.*: i. m. 24. old.

²⁸ Bundesamt für Statistik: i. m. 14. old.; *Schultz, H.*: *Krise der Kriminalpolitik?* In: *Festschrift für Hans-Heinrich Jescheck zum 70. Geburtstag*. Berlin, 1985. 802. old.

A svájci Btk alapján elítéltek számaránya 1982-ben a következő:

495 fegyházbüntetés,
14 757 börtönbüntetés,
935 fogházbüntetés,
4501 pénzbüntetés, és
358 intézkedés,
845 fiatalok elzárása.²⁹

3. Büntetésvégrehajtás

a) A svájci alkotmány értelmében az anyagi büntetőjog területén törvényhozásra a szövetség jogosult, ugyanis 1898-ban az alkotmányba felvett 64. cikk a büntetőjog tekintetében a törvényhozási kompetenciát a szövetségre ruházta át. Az anyagi büntetőjoggal ellentétben a bíróságok szervezete, a büntető eljárás a kantonok hatáskörében maradt. Ebből következően a büntetőjogi szankciók nemeinek, kiszabásának, megszüntetésének a szabályozása az anyagi büntetőjoghoz tartozik, így a szövetségi Btk rendelkezik róluk. Ellenben a tulajdonképpeni büntetésvégrehajtási jog, azaz a büntetések és az intézkedések végrehajtására vonatkozó előírások az eljárásjoghoz számítódnak, így a büntetésvégrehajtás — jogilag és ténylegesen is — a kantonok jogköre. Az alkotmány emellett a szövetségnek olyan jogot kölcsönöz, hogy az jogosult a kantonoknak a büntető-, munka-, és javítóintézetek létesítéséhez és javításához hozzájárulni. Ilyen körülmények között tehát nem csupán a tényleges végrehajtás, hanem a büntetés- és intézkedés-végrehajtás jogi szabályozása is messzemenően a kantonok ügye. A kantonok azonban külön törvényhozási megoldást, gyakorlatot általában nem fejlesztettek ki. Ezért gyakorlatilag szinte lehetetlen a svájci büntetésvégrehajtás jogi helyzetéről megbízhatóan informálni. Csak nagyon kevés kanton rendelkezik saját büntetésvégrehajtási törvénnyel, így pl. Waadt 1973, Tessin 1974 óta, a többi kanton külön előírásokban, vagy a Btk bevezető rendelkezéseiben kantonális részterületeket szabályoz. A szövetségi jog kötelezi a kantonokat a szükséges végrehajtási intézetek létrehozatalára, de lehetőséget lát a kantonok közötti megállapodásra, intézetek létesítésére és üzemeltetésére is. A kantonok ennek alapján három konkordátumban egyeztek, amely konkordátumok a büntetésvégrehajtás bizonyos egységesítéséhez is hozzájárulnak:

- Észak-nyugati és Belső-svájci konkordátum (1959. március 4.),
- Nyugat-svájci konkordátum Tessin-nel (1966.)
- Kelet-svájci konkordátum (1976. március 31.)³⁰

Eszerint tehát a büntetésvégrehajtási jog Svájcban négy szinten szabályozott, nevezetesen a szövetségi Btk, a konkordátum, a kanton és az egyes bv. intézet ad rendelkezéseket, azonban egységes szövetségi büntetésvégrehajtási törvény nem létezik.³¹

b) A *büntetésvégrehajtás céljára* vonatkozó előírás a svájci Btk 37. cikk 1. bekezdésében található: „A fegyház- és börtönbüntetés végrehajtásának az elítélre nevelőleg kell hatnia és a polgári életbe való visszatérését kell elősegítenie”.³² Ebből a rendelkezésből figyelemre

²⁹ Bundesamt für Statistik: Statistisches Jahrbuch der Schweiz. Basel, 1984. 537. old.

³⁰ Stratenwerth, G.—Bernoulli, A.: Der schweizerische Strafvollzug. Ergebnisse einer empirischen Untersuchung. In: Der schweizerische Strafvollzug. Band 13. Aarau, Frankfurt/M., Salzburg 1983. 3. s. köv. old.

³¹ Murbach, R.: Strafvollzug — heute. Zürich, 1975. 10—11. old.

³² Hauser, R.—Rehberg, J. (Hrsg.): StGB i. m. 34. old.

méltó egyrészt az, hogy a büntetésvégrehajtásnak egyedül vagy elsődlegesen az elítélt társadalmi visszatagolódását kell szolgálnia. Másrészt e cikkben a fogházbüntetés említés nélkül marad, a törvényhozó elképzelése szerint tehát a fogházbüntetést a végrehajtás reszocializáló programjából kikapcsolta. A fogházbüntetés eszerint nyilván intő, figyelmeztető büntetés a pusztán rossz okozásával, azaz a szabadság elvonásával, míg a fegyház- és börtönbüntetés világosan és egyértelműen kezelési, nevelési meghagyásnak alávett. Ebből következik a két végrehajtási rendszer megkülönböztetése: a kezelési, nevelési; valamint a rövid tartamú, vagy fogházvégrehajtás. Mindkét végrehajtási szisztéma azonban preventív célkitűzést követ: a kezelési, nevelési végrehajtás reszocializáló célt; míg a rövid tartamú vagy fogházvégrehajtás nem reszocializálást, hanem az újabb bűncselekményektől való visszatartást. A törvény szerint — a tapasztalatnak megfelelően — pozitív személyiség-befolyásolás minimumként több hónapi végrehajtási tartamot feltételez.³³

c) 1971 óta a svájci büntetésvégrehajtási jog első büntényes és „más”, azaz visszaeső büntetett (illetve intézet) között tesz különbséget és már nem különböztet a fegyházbüntetésre elítélt és a börtönbüntetésre elítélt között. Az elítéltek ez utóbbi két kategóriája jelenleg is ugyanazon végrehajtási normáknak alávett és ezért büntetésüket ugyanazon feltételek között töltik. Elsőbüntényesnek az az elkövető minősül, aki a bűncselekménye előtt az utolsó öt éven belül sem fegyházbüntetést, sem több, mint három hónapi börtönbüntetést nem állott ki és soha nem utalták a szokásszerű bűnözők őrizetébe, vagy a fiatalkorúak legalább két évre szóló nevelőotthonába. Az első alkalommal elkövetőkre a Btk 37. cikk 2. bekezdése érvényesül. Ha különleges körülmények, mint közveszélyesség, komoly szokási veszély vagy más büntetendő cselekmények külön veszélye áll fenn, az első büntényes is a visszaesők intézetébe utalható, ha ez szükséges és a büntetés nevelő céljának megfelel.³⁴ A törvényhozó és az ún. konkordátum-konferencia irányvonala négy fokozatú progresszív rendszert ír elő a svájci — kezelési, nevelési tartalmú — büntetésvégrehajtás számára.³⁵ Az első fokozat a végrehajtásban az egyes elzárás. Ezt követi a „normális” végrehajtás az intézeti közös munkával, több-kevesebb szigorú izolációval. További fokozat, meghatározott előfeltételekkel, „a szabadabban vezetett intézetekbe vagy intézetrészlegekbe” való utalás. A negyedik, azaz utolsó fokozat a feltételes elbocsátás legalább 2/3 büntetési rész letöltése után. Nem kötelezően és merően előírtak a fokozatok: az egyes elzárástól a kezdetben el lehet tekinteni és a törvény megengedi, hogy az elítéltet az egyes elzárásba visszautalják, „ha állapota, vagy a végrehajtás célja ezt megköveteli”.³⁶

1977. évi adat szerint a svájci büntetésvégrehajtásban 15 büntető intézet, 7 intézkedésvégrehajtó intézet és 127 körzeti és vizsgálati börtön működött. A következő intézeti formákat lehet elkülöníteni: fogház végrehajtására szolgáló intézet; első alkalommal elkövetők intézete; „más” elkövetők (visszaesők, közveszélyesek) intézete; munkára nevelő intézet; gyógy- és ápolóintézet; iszákosok és kábítószeresek intézete. A fogvatartottak 87%-a körzeti börtönben, 11%-a büntető intézetben és 2%-a intézkedésvégrehajtó intézetben nyert elhelyezést. A szabadságvesztés végrehajtásánál az elítéltek 25%-a büntető intézetben, 73%-a körzeti börtönben töltötte büntetését. (3% intézkedésvégrehajtó intézetben volt található).

Az 1970-es években naponta 3000 és 3500 személy tartózkodott végrehajtási intézetekben. Ebből csak 2000—2500 személy a büntetőjogilag elítélt, a maradék, tehát a fogvatartottak egyharmada vizsgálati fogoly volt. Az elítéltek legnagyobb része relatíve rövid tartamú büntetést töltött: az átlagos büntetési tartam csupán két és fél hónap és az elítéltek

³³ Beckmann, W.—Wagensonner, A.: i. m. 895. s köv. old.

³⁴ Stratenwerth, G.—Bernoulli, A.: i. m. 4. old.

³⁵ Schultz, H.: Einführung... i. m. 1982. 56—57. old.

³⁶ Quitmann, R.: Österreich und die Schweiz. In: Die Reform des Strafvollzugs im Lichte internationaler Reformtendenzen. Bochum, 1981. 50. s köv. old.

9%-a töltött egy évnél hosszabb büntetést.³⁷ Hasonló büntetési tartamok, arányok mutat-
hatók ki az 1980-as évek elején is, mint azt az 1981. év már bemutatott adatai tanúsítják.
Az 1980-as évek első felében a fogvatartottak száma és aránya viszont emelkedett: 1983-ban
a fogvatartottak átlagos napi számaránya 4000; 1984. február 1-én pedig 4400 volt, s ez
fogvatartotti rátában számítva: 62.³⁸

d) Jelentősnek ítéltető az a kezdeményezés, amely átfogó empirikus vizsgálat keretében
a svájci büntető intézetek összes releváns adatsorát összesíteni és értékelni kívánta. Ezen
kezdeményezés eredménye a svájci büntető intézetekről 1976 óta megjelenő monográfiák
sora. 1976-ban jelent meg *Stratenwerth és Aebersold* munkája, amely az empirikus vizsgálat
programját, módszerét és kivitelezését tartalmazta.³⁹ 1983-ban pedig az empirikus felmérés
eredményeinek összesítése.⁴⁰ A vizsgálati eredmények között kiemelendő, hogy valamennyi
vizsgált büntető intézet (14), nemzetközi mércével nézve, relative kicsi. A legnagyobbak
300, a legkisebbek 100 alatti létszámú elítélt befogadására alkalmasak. A büntető intézetek
főépületei igen öregek, több a múlt századból való. A legtöbb intézetet időről időre átépítik,
modernizálják. A witzwili minta és úttörő teljesítmény nyomán több intézet mezőgazdasági
profilú. Az elítéltek 80%-a még az első büntényesek intézetében is korábban már büntetve
volt. Az elítéltek bűncselekményei között egyértelműen a vagyoni elleni deliktumok állnak
előtérben (közel 60%). A büntető intézetekben az elítéltek több mint 2/3-a (70,8%) több mint
egy évi szabadságvesztését töltötte. A büntetésvégrehajtási alkalmazottak és az elítéltek
viszonya (aránya): 1:2,3.

Az alkalmazottak 1/4-e nem rendelkezik egyáltalán befejezett képesítéssel. A vizsgált
büntető intézetek 45,4%-ában zárt végrehajtás, 50,5%-ában félig nyitott, 4,1%-ában nyitott
végrehajtás folyt. Az intézetekben az elítéltek munkára kötelezettek, amely munkát számukra
kijelölnek. Törvényi előírás szerint e munkának „lehetőleg” az elítélt képességeinek kell
megfelelni és az elítéltet olyan helyzetbe hozni, hogy szabad életben felhasználhassa. Az elítél-
tet megillető szabadság inkább kedvezmény, semmint jogosultság. Néhány alapjogtól
eltekintve a végrehajtási hatóságok gyakorlatilag minden tekintetben mérlegelésük szerint
rendelkeztek. Ez elsősorban az elítéltek fegyelmezéséhez járult hozzá, de nem az elítéltek
jogainak biztosításához.⁴¹ Összegzésként; a svájci büntetésvégrehajtást, nemzetközi össze-
hasonlításban, viszonylag liberálisaként lehet értékelni. Reszocializálási feladatát azonban
nem kielégítően teljesíti; az a személyi állomány is hiányzik, akik az elítélteknek a szükséges
szociális segítséget közvetítenék.

4. Feltételes elbocsátás

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásából való feltételes (idő előtti) elbocsátás leg-
korábban három hónap letöltése után lehetséges, ha az elítélt a büntetése 2/3-át kiállotta.
Az életfogytig tartó szabadságvesztésnél az elbocsátás 15 év kiállása után lehetséges és
a gyakorlatban is ez a tipikus.⁴² A feltételes elbocsátás lényegi előfeltétele az a prognosztikus
feltevés, hogy az elkövető a szabad életben megállja a helyét, emellett az is megkívánt, hogy
az elítélt bv. intézeti magatartása „ne szőljon ellene”. Eszerint a bv. intézeti jó viselkedés
nem szükséges, csak kifejezetten rossz nem lehet. E szabály 1971 óta azt a kriminológiai

³⁷ *Kaiser, G.*: Strafvollzug im europäischen Vergleich. Darmstadt, 1983. 58. old.; *Kaiser, G.—Kerner, H.-J.—Schöch, H.*: Strafvollzug. 3. Aufl. Heidelberg, Karlsruhe, 1982. 61—62. old.

³⁸ Council of Europe: Prison Information Bulletin. 1984. No. 3. 25. old.

³⁹ *Stratenwerth, G.—Aebersold, P.*: Der schweizerische Strafvollzug. Programm, Methode und Durchführung einer empirischen Untersuchung, In: Der schweizerische Strafvollzug, Band 1. Aarau 1976.

⁴⁰ *Stratenwerth, G.—Bernoulli, A.*: i. m.

⁴¹ *Stratenwerth, G.—Bernoulli, A.*: i. m. 8, 9, 34—35., 38—39., 43., 49., 129., 135., 160—161. old

⁴² *Hauser, R.—Rehberg, J.* (Hrsg.): StGB i. m. 36—38. old. (38. cikk)

nézetet követi, hogy a jó elítélt nem feltétlenül jó elbocsátott is. Legalábbis részben megvalósul az az elv, amely szerint a feltételes elbocsátás nem jutalom, hanem a szabad életbe való visszailllesztési intézkedés. Ennek felel meg továbbá, hogy az előfeltételeket hivatalból vizsgálják, azaz függetlenül attól, hogy az elítélt megfelelő kérelemmel élt-e. A feltételes elbocsátásnál nem a bíró az illetékes, hanem a végrehajtó hatóság (Basel városban pl. egy különleges bv. bizottság). A gyakorlatról nincs pontos adat, de gyakran élnek vele, mindekelőtt az első büntényesek esetében.⁴³

5. A büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése

A hatályos svájci büntetőjog értelmében elvileg minden 18 hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése lehetséges. (1971-ig a 12 hónapig terjedő szabadságvesztések esetében nyilott lehetőség felfüggesztésre.)⁴⁴

A végrehajtás feltételes felfüggesztésének objektív előfeltétele, hogy az elítélt a bűncselekménye előtti öt éven belül fegyház-, vagy több mint három hónapi börtönbüntetést nem állott ki szándékos deliktum miatt. A kiállítás tényleges végrehajtást jelent, tehát egy korábbi feltételes büntetés a felfüggesztést nem zárja ki. Szubjektív előfeltétel, hogy az elítélt előélete és jelleme alapján elvárható a további bűncselekmények elkövetésétől való tartózkodás egyrészt, másrészt az esetleges kártérítés teljesítése. A kedvező prognózis nem csupán a próbaidőre és az elkövetett bűncselekmény jellegére korlátozódik, a kilátások az elítélt magatartásának összessége alapján ítélandók meg. Ha a feltételek adottak, a bíróságnak nem csak lehetősége, hanem kötelessége a feltételes büntetés végrehajtás elrendelése. A próbaidő a büntett és a vétség esetében 2—5 év, a kihágásnál pedig egy év. Lehetőség van az elítélt számára utasítások adására, amelyet a bíró utólag változtathat. Továbbá a bíró az elítéltet védőfelügyelet alá is helyezheti, amit azonban relatíve ritkán alkalmaznak. Az utasítások között szerepelhet az okozott kár megtérítésére kötelezés. Ha az elrendelt próbaidő sikeresen telik el, a kiszabott büntetést nem kell végrehajtani és a büntető regiszterbe történt bejegyzést is törlik.⁴⁵ 1978-ban a próbaidő a feltételes elítélések 68,7%-ánál 2 év volt. A feltételes elítélést követő visszahívás esetén a következmény a teljes büntetés utólagos letöltése. E döntésre az a bíró az illetékes, aki a büntetés végrehajtását felfüggesztette, vagy új elítélés esetén az új eljárás bírója. A törvény megjelöli a visszahívás okait: ha az elítélt a próbaidő alatt büntetett vagy vétséget követ el; ha a bírói ítélt ellenére az utasítással (meghagyással) ellentétesen cselekszik; ha kitartóan kivonja magát a védőfelügyelet foganosítása alól; vagy más módon a belé helyezett bízalommal visszaél. A gyakorlat a visszahívással nagyon tartózkodó, az új bűnelkövetés mellett a többi oknak nincs nagy jelentősége. A sursis-ként kialakított feltételes elítélés a gyakorlatban igen nagy jelentőségű: 69—70% körüli a felfüggesztések évi aránya. E magas arány arra vezethető vissza, hogy a feltételes elítélés kriminálpolitikai tekintetben sikeresnek bizonyult. A visszaesések aránya e körben 11%. Egyes deliktumoktól eltekintve, a gyakorlatban szabály szerint a bűnelkövető az első elítélése esetén feltételes elítélésben részesül.⁴⁶

⁴³ *Schultz, H.*: Einführung... i. m. 1982. 61. s köv. old.

⁴⁴ *Hauser, R.—Rehberg, J.* (Hrsg.): StGB i. m. 40—46. old. (41. cikk)

⁴⁵ *Rehberg, J.*: i. m. 37—42. old.

⁴⁶ *Aebersold, P.*: Die Stellung der Strafaussetzung und Bewährungshilfe im strafrechtlichen Sanktionensystem in der Schweiz. In: *Dünkel, F.—Spiess, G.* (Hrsg.): Alternativen zur Freiheitsstrafe, Freiburg, 1983. 96. s köv. old.

6. Pénzbüntetés

Meghatározott pénzösszegnek az állam javára való fizetése a Btk legenyhébb főbüntetése és egyetlen kifejezeten vagyoni jellegű jogkövetkezménye a felnőttekkel szemben. A pénzbüntetés egyedül, önállóan, valamint szabadságvesztés-büntetéssel kombinálva szabható ki. A pénzbüntetés azonban akkor is főbüntetés marad, ha szabadságvesztés-büntetéssel egybekapcsolt.⁴⁷ 1929 és 1935 közötti években a pénzbüntetés aránya az összes büntetésen belül kerekben 30%-ot tett ki. A svájci szövetségi Btk hatályba lépésével 23%-ra csökkent ez az arány. 1945 után viszont emelkedés tapasztalható, így 1960-ban 32%-os arány mutatható ki. Ez az emelkedés a gépjárműforgalom növekedésével volt kapcsolatban. 1963. január 1. óta a hatályos közúti közlekedési törvény kizárta a Btk 237. cikk 2. bekezdésének alkalmazását. Ettől kezdődően a nagyon gyakori gondatlan közlekedési deliktumokat nem találhatjuk a Btk büntetékiszabási statisztikájában. Ezután csökkenés következett: 1965-ben 22%, majd évenként 22—25% közötti arány állandósult. A legutolsó, 1981-ből publikált adat szerint 22,5% volt a pénzbüntetés aránya. A kihágásokra kiszabott pénzbüntetés csak meghatározott értékhatártól szerepel a statisztikában és a büntető regiszterben. Ez az értékhatár 1942 és 1981 között 50 svájci Frankról 200 Fr-ra emelkedett, sőt az 1982. június 14-i módosítás alapján pedig 500 Fr-ra.

Pénzbüntetéssel átlagosan az 1977—1981. évekre a vagyoni bűncselekmények miatt elítélteknek csak 13%-át büntették, azaz az elítéltek 87%-a szabadságvesztésben részesült. Érdekes tény, hogy az élet, testi épség elleni bűncselekményeknél 45% a pénzbüntetés aránya.⁴⁸ A svájciaknak — úgy tűnik — a nagyon fontosabb, mint polgárainak testi integritása. Emögött persze az is szerepet játszik, hogy a vagyoni bűncselekmények csaknem kivétel nélkül szándékosak, míg az élet, testi épség elleni támadások között a gondatlan cselekmények is bűncselekménynek minősülnek. Mégis tény marad ezen túlmenően is, hogy az egyszerű vagyon elleni deliktumok elkövetését aránytalanul súlyosan büntetik.

A pénzbüntetés kiszabásánál a rendes büntetési keret alul nem behatárolt, a felső határ büntetésekre és vétségekre 40 000 Frank, a kihágásokra 5 000 Frank. E büntetési kereten belül határozza meg a bíró a pénzbüntetés összegét az elkövető viszonyai alapján, amelyek között elsősorban az elkövető bűnössége az irányadó. Az elkövető viszonyainál azonban, jelentőséget kap az elkövető jövedelme, vagyona, családi helyzete, családi kötelezettségei foglalkozása, életkora és egészsége. E Btk-beli rendelkezéssel kapcsolatos régi és mai kritikai észrevétel szerint ez az egész Btk legszebb és legszociálisabb, de a legtöbbször semmibe vett rendelkezése is a gyakorlatban. Ha az elkövető nyereségvágyból követte el bűncselekményét, a bíró a már említett felső határösszegekhez nincs kötve. Mivel ez esetben felső büntetési határ nincs, ezen büntetéssel fenyegetést jogállamilag aggályosnak is tekintik.⁴⁹

A napi tételes rendszer bevezetése Svájcban mindeztideig elmaradt. 1963-ban Dubs már ajánlotta e rendszer bevezetésének megvizsgálását, de az idő akkor erre nem volt érett. Az utóbbi időszakban azonban mind egyértelműbb jelzések születtek a napi tételes szisztéma felkarolására. Több előnye is van ugyanis, így — többek között — e rendszer a pénzbüntetés kiszabását igazságosabbá és tudatosabbá teszi a bíró számára. Lényeges előnye van az átváltoztatásnál: az elítélt ugyanis az elkövetett bűncselekménye súlyának, bűnösségének megfelelő tételszámot tölt le napokban. Emiatt a különböző szankciónemek, mint a szabadságvesztés és a pénzbüntetés összehasonlíthatókká válnak. A napi tételes rendszer svájci bevezetése azonban különböző problémák keletkezésével járna együtt. A fő nehézség az alkal-

⁴⁷ Hauser, R.—Rehberg, J. (Hrsg.): StGB i. m. 57—60. old. (48—50. cikkek); Rehberg, J.: i. m. 42—44. old.

⁴⁸ Maurer, Th.: Die Busse. Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht (ZStrR) 1985/1. 52. s. köv. old.

⁴⁹ Schultz, H.: Einführung... i. m. 1982. 122—127. old.

mazási kör terjedelmének meghatározása. A napi tételes rendszer előnye, továbbá az e rendszert alkalmazó szomszédos országok pozitív tapasztalatai jelzik, hogy e szisztéma a rövid tartamú szabadságvesztés komoly alternatívája lehet és a következő Btk-revizíó alkalmával több esélye lehet bevezetésének, mint korábban.⁵⁰

Az illetékes hatóság határozza meg a pénzbüntetésre elítéltnak — 1—3 hónapig terjedően — a fizetési határidőt. Ha az elkövető Svájcban állandó lakhellyel nem rendelkezik, úgy azonnal kell fizetnie, vagy biztosítékot kell nyújtania. Az illetékes hatóság részletfizetést engedélyezhet. Sőt az is megengedhető, hogy a pénzbüntetést az állam vagy a helység számára szabad munkavégzéssel keresse meg, illetve egyenlítsse ki. A gyakorlatban azonban mindez csupán „papírrendelkezés”.⁵¹ Ha az elítelt a pénzbüntetést nem fizeti meg, akkor az illetékes hatóság végrehajtást rendel el ellene, amennyiben ettől eredmény várható, illetve a bíró fogházbüntetésre változtathatja át a büntetést. (30 Frank pénzbüntetés egy nap fogházzal egyenértékű, de az átváltoztatott büntetés a 3 hónapi tartamot nem haladhatja meg).

7. Mellékbüntetések

Az alábbiakban ismertetendő szankciókat a svájci törvényhozó büntetéseként alakította ki; általában időtartamban meghatározottak és feltételes végrehajtásuk is — azonos előfeltételekkel, mint a szabadságvesztésnél — kimondható. E mellékbüntetések nem csupán a bűnös jogtalanság kiegyenlítésére szolgálnak, hanem ezen kívül — intézkedés jellegű vonásként — további jövőbeni bűncselekmények megelőzésére is. A bűnelkövető szabadságába, illetve becsületébe hatoló (szabadságát, becsületét korlátozó, csorbító) mellékbüntetések csak főbüntetéshez kapcsolatan rendelhetők el.⁵²

Az egyes mellékbüntetések:⁵³

— Hivatal betöltésére való képtelenség: Ama elkövetőkre terjedhet ki, akik a deliktum elkövetésekor hivatalnak, hatóságnak voltak tagjai. Hivatal betöltésére képtelennek nyilvánítja a bíró az elkövetőt, ha az elkövető cselekménye (deliktuma) révén a bizalomra méltatlannak bizonyult. A tartam 2 és 10 év között szabható ki, a 42. cikk szerinti őrizet esetén (ahol a mellékbüntetés kötelező) mindig 10 év.

— Szülői hatalom és gyámság megvonása: Elrendelésének előfeltétele olyan büntett vagy vétség miatti szabadságvesztésre ítélet, amely a szülői vagy gyámsági kötelezettségek megsértését foglalja magában. Határozatlan tartamban rendelik el és rehabilitáció útján fejeződhet be.

— Foglalkozási tilalom: E mellékbüntetés azt feltételezi, hogy az elkövető hatósági engedélyre kötelezett foglalkozás (pl. orvos, ügyvéd, kereskedő stb.) gyakorlásával büntettet vagy vétséget követ el, amely miatt 3 hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélik. Ezen kívül előfeltétel a további visszaélés veszélye. Tartama hat hónaptól öt évig terjedhet.

— Kiutasítás: Külföldivel szemben rendelhető el, akit fegyház- vagy börtönbüntetésre ítélnék. Svájc területéről történő kiutasítás 3—15 évre szólhat, sőt visszaesés esetén a kiutasított élete végéig.

— Korcsmatilalom: Ez a hatékonyságát illetően problematikus mellékbüntetés akkor rendelhető el, ha az elkövető deliktuma mértéktelen alkoholélvezetére vezethető vissza. Hat hónap és kettő év közötti tartamban szabható ki. A korcsmatilalommal való visszaélés kihágási tényállást valósít meg.

⁵⁰ Maurer, Th.: i. m. 67. s köv. old.

⁵¹ Schultz, H.: Einführung... i. m. 1982. 126—127. old.

⁵² Rehberg, J.: i. m. 50. s köv. old.

⁵³ Hauser, R.—Rehberg, J. (Hrsg.) StGB i. m. 61. s köv. old.

Az egyébként intézkedések között szabályozott ítélet közzététele a joggyakorlat szerint akkor mellékbüntetés, ha kizárólag, vagy elsősorban a generálprevenció okából rendelik el és a publikálás közérdekűnek mutatkozik.

A Btk-ban szabályozott fenti mellékbüntetésekén kívül a bíró meghatározott jogokat az elkövetőtől megvonhat, mint pl. a vadászati jogosultságból való kizárás (3—10 évre).⁵⁴

III. A büntetőjogi intézkedések joga

A jelenleg is uralkodó svájci tan szerint mindkét büntetőjogi szankciónem fogalmilag és szisztematikusan is elválík, elhatárolódik. A büntetést lényegében múlt-orientált represziónak, az intézkedést jövőre irányuló, célorientált prevenciónak tekintik.⁵⁵ Több szerző azonban messzemenően figyelembe veszi az újabb kriminálpolitikai tendenciákat, amelyek különbségek hangsúlyozása helyett sokkal inkább a büntetés és az intézkedés bizonyos kölcsönös közeledésére utalnak.⁵⁶ Stooss 1893. évi előtervezete tekinthető a mai hatályos svájci büntetőjog kiindulópontjaként az intézkedések szabályozásában. Az intézkedésekre vonatkozó jelenlegi rendelkezések a szokásos bűnözők őrzetére, a fiatal felnőttek munkára nevelésére, a szellemi abnormálisok őrzetére, illetve kezelésére, az iszákosok és a kábítószerélvezők kezelésére,⁵⁷ valamint olyan más intézkedésekre terjed ki, mint a békekezesség, a büntetőregiszterbe történő bejegyzés, az ítélet közzététele, továbbá az elkobzás és az elvonás.

1. A szokásos büntettek őrzete

A Btk 42. cikke értelmében ha az elkövető már számos büntettet vagy vétséget szándékosan elkövetett és emiatt szabadságát összesen legalább 2 évre elvonták, vagy a szabadságvesztés végrehajtása helyett már szokásos büntettesként őrizték és 5 éven belül a végleges elbocsátása óta újabb szándékos büntettet vagy vétséget követ el, amely a bűncselekményre való hajlamát mutatja, úgy a bíró a fegyház-, vagy börtönbüntetés végrehajtása helyett őrizetet rendelhet el. Az őrizetes legalább a büntetési tartam kétharmadának leteltéig, illetve legalább 3 évig marad az intézetben. Az illetékes hatóság rendelkezik a minimális tartam végén a feltételes elbocsátásról 3 évre, ha feltehető, hogy az őrizet már nem szükséges és az elbocsátottat védőfelügyelet alá helyezi. Az őrizet felső határát a törvény nem határozza meg.⁵⁸ Ennél a svájci megoldásnál tehát a büntetőbíróság egyidejűleg szabadságvesztést és intézkedést rendel el oly módon, hogy az őrizet, amely intézkedés, a kiszabott szabadságvesztés-büntetés helyébe lép.⁵⁹ Az őrizet svájci elrendelésének „gyakoriságát” jelzi, hogy az évi kb. 50 000 össz-elítélésben 1981-ben 29, 1982-ben 28 ilyen intézkedés, azaz őrizet elrendelésére került sor.⁶⁰ Az őrizet végrehajtását „megfelelő, arra alkalmas” intézetben foganatosítják, amely nyílt vagy zárt jellegű intézet egyaránt lehet. Kizárt viszont az első

⁵⁴ *Schultz, H.*: Einführung i. m. 1982. 132. old.

⁵⁵ *Rehberg, J.*: i. m. 12—13. old.; *Schultz, H.*: Einführung i. m. 1982. 19. s köv. old.

⁵⁶ *Kaenel, P.*: i. m. 1981. 120 s köv. old.; *Albrecht, P.*: Die allgemeinen Voraussetzungen zur Anordnung freiheitsentziehender Massnahmen gegenüber erwachsenen Delinquenten. Basel u. Frankfurt/a. M. 1981. 41. s köv. old.

⁵⁷ Ezen intézkedésekről lásd. *Frey, E. R.*: Das revidierte schweizerische und österreichische strafrechtliche Massnahmenrecht zum Vergleich. In: Festschrift für Richard Lange zum 70. Geburtstag. Berlin, New York, 1976. 347. s köv. old.; *Nagy Ferenc*: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1986. 316 p.

⁵⁸ *Hauser, R.*—*Rehberg, J.* (Hrsg): StGB i. m. 46—49. old.

⁵⁹ *Schultz, H.*: i. m. 1979. 12. s köv. old.

⁶⁰ Bundesamt für Statistik: i. m. 1983. 24. old.

büntényesek intézetében, a fogházban, a munkára nevelő vagy iszákosokat gyógyító intézetben történő végrehajtás. A szabályozás mutatja, hogy ez az intézkedés nem más, mint relative határozatlan szabadságvesztés-büntetés.⁶¹

2. Munkára nevelő intézeti beutalás

A svájci büntetőjog csak a fiatal felnőttek (18—25 évesek) munkára nevelésének intézkedését ismeri, ily módon a 25 éven felüliek számára nincs lehetőség dologházi beutalásra. A fiatal felnőttekkel szembeni intézkedés külön jellege jut kifejezésre abban, hogy e bűnelkövetők speciális rendelkezéseit a Btk külön 5. címe szabályozza az általános részen belül. Monista megoldás érvényesül e körben, a törvényi feltételek fennforgásakor csak intézkedést lehet elrendelni és büntetést nem. A Btk szabályozása értelmében, ha a fiatal felnőtt jellembeli fejlődésében jelentősen zavart vagy veszélyeztetett, illetve léha vagy munkakerülő, és tette ezzel összefüggésben áll, úgy a bíró büntetés helyett munkára nevelő intézeti beutalást rendel el, ha feltehető, hogy ezzel az intézkedéssel jövőbeni büntett vagy vétség veszélye előzhető meg. Az intézkedés, azaz az intézeti tartózkodás minimális tartama egy év. A beutaltat az illetékes hatóság 1—3 évi próbaidőre feltételesen elbocsátja kedvező prognózis esetén, és egyúttal védőfelügyelet alá helyezi. A prognózis vizsgálata egy év letelte után és ezt követően évenként legalább egyszer hivatalból történik. Ha a feltételes elbocsátás feltételei egy év után még nem állnak fenn, az illetékes hatóság az intézkedést egy további évvel meghosszabbítja. Az intézkedés össztartama semmilyen esetben nem lépheti túl a négy évet.⁶²

A fiatal felnőttek munkára nevelő intézetébe 1978-ban 65, 1979-ben 101, 1981-ben pedig 83 beutalás történt.⁶³

3. Gyógyító intézkedések

A Btk 43. cikke szerinti gyógyító intézkedések két elkövetői körrel szemben érvényesülhetnek:

a) Azok az elkövetők, akiknek a szellemi állapota orvosi kezelést vagy különleges gondozást igényel, gyógy- vagy ápoló intézetbe utalhatók, vagy ha a kívülálló számára nem veszélyesek, ambulánsan kezelhetők. Az ambuláns kezelést szükség esetén a bíró gyógy- vagy ápolóintézetbe történő beutalás révén rendeli el. Ezzel az elkövetői körrel szemben a gyógyító és a reszocializáló gondolat és cél áll az előtérben.

b) Azokat az elkövetőket, akik szellemi állapotuk következtében a közösséget súlyos módon veszélyeztetik, egy arra alkalmas intézetben kell őrizni. Itt a társadalom védelme és biztonsága az intézkedés fő célja.⁶⁴ A Btk 43. cikk szerinti intézkedéseket a bíró határozatlan időre rendeli el. Az intézkedések befejezésére háromféle módon kerülhet sor: a kezelés abbahagyásával, az intézkedés megszüntetésével és próbára történő elbocsátással.⁶⁵ A szellemileg rendellenes elkövetőkkel szemben intézeti beutalást (őrizetet) 1979-ben 40, 1981-ben 42, 1982-ben 45 esetben rendeltek el; míg ambuláns kezelést 1979-ben 93, 1981-ben 127, 1982-ben 99 esetben.⁶⁶

⁶¹ *Schultz, H.*: Einführung... i. m. 1982. 196. old. Vö. *Nagy Ferenc*: Szabadságelvonással járó intézkedések a veszélyes visszaeső bűnelkövetőkkel szemben. Jogtudományi Közlöny 1983/2. 88. s. köv. old.

⁶² *Hauser, R.—Rehberg, J.* (Hrsg): StGB i. m. 96—99. old.

⁶³ Bundesamt für Statistik: i. m. 1983. 24. old.

⁶⁴ *Hauser, R.—Rehberg, J.* (Hrsg): StGB i. m. 49—51. old.;

⁶⁵ *Rehberg, J.*: i. m. 60—67. old.

⁶⁶ *Schultz, H.*: Schweizer Strafrecht, i. m. 1985. 371. old.

4. Iszákosok és kábítószerélvezők kezelése

A svájci Btk 44. cikke 1–5. bekezdése kizárólag az iszákosok elleni jogkövetkezményekről rendelkezik, ugyanezen cikk (6.) bekezdése pedig annyit mond csupán, hogy ez előbbi 44. cikk rendelkezései értelem szerint a kábítószerélvezőkre is vonatkoznak.

Az alkoholgyógyintézeti vagy más gyógyintézeti beutalás előfeltétele egy olyan deliktum elkövetése, amely az elkövető alkoholélvezetével összefüggésben áll, és a jövőbeni bűncselekmény veszélyének megelőzése végett szükséges az intézeti beutalás. Kifejezetten megengedett — hasonlóan, mint a szellemi abnormálisoknál — az ambuláns kezelés is. Az intézeti beutalás határozatlan időre szól, de a két évet nem haladhatja meg. Az illetékes hatóság a beutaltat 1—3 évre feltételesen elbocsáthatja, és erre az időre védőfelügyelet alá helyezheti. Ha két év letelte után a feltételes elbocsátás nem lehetséges vagy nincs gyógyulás, úgy a bíró dönt a helyettesítő rendszer szerint az elhalasztott büntetés végrehajtásáról vagy végre nem hajtásáról.⁶⁷

1979-ben összesen 156, 1981-ben 174 (53 iszákos és 121 kábítószerélvező) beutalása történt meg. 1982-ből csak a kábítószerélvezők intézeti beutalásáról rendelkezünk adattal, amely 161 elkövető beutalását tartalmazza. Ambuláns elvonó kezelésre 1978-ban 100, 1979-ben 110, 1981-ben 155 (67 iszákos és 88 kábítószerélvező) esetben került sor.⁶⁸

5. Más intézkedések

E körben a békekezesség (Btk 57. cikk) nagyon ritka, kevésbé hatékony bűncselekmény megelőzési intézkedés. Lényege abban van, hogy a bíró a bűncselekménnyel vagy annak ismétlésével fenyegető személy ígérletét veszi, hogy tettét nem viszi véghez. Az ítélet közzétételéről a Btk 61. cikke; a büntető regiszterbe történő bejegyzésről a Btk 62. cikke rendelkezik. A tárgyi jellegű intézkedések között az elkobzásról a Btk 58. cikke, az elvonásról pedig a Btk 59, illetve 60. cikkei adnak szabályozást.⁶⁹

IV. Előirányzott kriminálpolitikai reformok

Svájcban az előirányzott kriminálpolitikai reformok között szerepelnek az alábbiak:

- az egységes szabadságvesztés-büntetés bevezetése,
- az életfogytig tartó fegyházbüntetésről való lemondás,
- a szabadságvesztés-büntetés tekintetében az ultima ratio gondolat tényleges megvalósítása és az enyhe, illetve a középsúlyú deliktumok esetében pénzbüntetéssel vagy más szankciókkal való helyettesítése,
- a büntetés kiszabás nem csak a bűnösség alapján, hanem a speciálprevenció fokozottabb figyelembevételével történjék,
- a feltételes elítélések kibővített lehetősége és alkalmazása; a napi tételes pénzbüntetési rendszer bevezetése,
- a bagatell kriminalitás megfelelőbb kezelése.⁷⁰

E reform-elképzelések legtöbbször megvalósítása, Btk-ba való bevezetése azonban — nézetünk szerint is — nem várható a közeljövőben, hanem inkább hosszabb időszakra vonatkozó feladatként tekinthető.

⁶⁷ Hauser, R.—Rehberg, J. (Hrsg.): StGB i. m. 52—56. old.; Rehberg, J.: i. m. 68—71. old.

⁶⁸ Bundesamt für Statistik: i. m. 1983. 24. old.

⁶⁹ Hauser, R.—Rehberg, J. (Hrsg.): StGB i. m. 65—70. old. Rehberg, J.: i. m. 77. s. köv. old.; Az elkobzásra és az elvonásra vonatkozó módosításokat lásd Schultz, H.: Schweizer Strafrecht i. m. 1985. 374—376. old.

⁷⁰ Schultz, H.: Vierzig Jahre schweizerisches Strafgesetzbuch. ZStrR 1982/1 9. s. köv. old.; Schultz, H.: Schweizer Strafrecht i. m. 1985. 390. old.

DAS STRAFRECHTLICHE SANKTIONENSYSTEM IN DER SCHWEIZ

(Inhalt)

I. Die Entstehung des schweizerischen Strafgesetzbuches und die Charakterisierung des Sanktionensystems

1. Die Vorbereitung des eidgenössischen StGB in der Schweiz (Der Weg zur Vereinheitlichung)
2. Die allgemeine Charakterisierung des Sanktionensystems im StGB
3. Der Abriss der Entwicklung seit dem Inkrafttreten des Strafgesetzbuches

II. Das Strafsystem des schweizerischen Strafgesetzbuches

1. Todesstrafe
2. Freiheitsstrafen (Einteilung der Freiheitsstrafen; die lebenslange, kurzfristige bzw. langfristige Freiheitsstrafen)
3. Strafvollzug (Die rechtlichen Grundlagen des Vollzugs der Freiheitsstrafe; das Vollzugsziel; die Differenzierung der Vollzugsarten; Wissenschaftliche Untersuchung des Schweizer Strafvollzugs)
4. Bedingte Entlassung
5. Bedingter Strafvollzug
6. Busse (Geldstrafe)
7. Nebenstrafen

III. Das Recht der strafrechtlichen Massnahmen

1. Verwahrung von Gewohnheitsverbrechern
2. Einweisung in eine Arbeitserziehungsanstalt
3. Heilmassnahmen (Massnahmen an geistig Abnormen)
4. Behandlung von Trunk- und Rauschgiftsüchtigen
5. Andere Massnahmen

IV. Vorgesehene Reformen in kriminalpolitischer Hinsicht